

Et åbent vindue

Internationalisering og kvalitetssikring
af de videregående uddannelser

2000

Et åbent vindue

Internationalisering og kvalitetssikring
af de videregående uddannelser

2000

Indhold

Et åbent vindue

© 2000 Danmarks Evalueringsinstitut

Eftertryk med kildeangivelse er tilladt

Bestilles hos:

Danmarks
Evalueringsinstitut
Østbanegade 55.3
2100 København Ø

T 35 55 01 01

F 35 55 10 11

E eva@eva.dk

H www.eva.dk

1	Indledning	3
2	Internationalisering	4
2.1	Undervisningsaktiviteter	4
2.2	Organisatoriske forhold	6
2.3	Kvalitetssikring af internationaliseringen	6
3	Bologna-erklæringen	8
4	International akkreditering	10
5	Transnational uddannelse	12
6	Fremtidens udfordring	15

De videregående uddannelser har i løbet af de sidste ti år oplevet en stigende internationalisering. Både konkrete internationaliseringsprogrammer og den øgede globalisering der generelt er sket i samfundet, har været vigtige faktorer i denne udvikling. Men internationaliseringen skifter karakter. Fra at have haft et kulturelt og uddannelsesmæssigt rationale bliver den i stadig stigende grad drevet frem af et økonomisk rationale. Internationalisering handler ikke længere kun om at samarbejde om uddannelse - konkurrenceelementet er begyndt at spille en stor rolle. Med andre ord ekspanderer det videregående uddannelsesområde i dag hastigt og er i stigende grad genstand for markedskræfter og konkurrence.

Den internationale konkurrence om studerende, medarbejdere og forskningsmidler er blevet større. Den videnskabelige verden er i højere grad end tidligere en global enhed der er uafhængig af nationalstaterne, og der er derfor en stigende forventning om - og behov for - at uddannelserne skal kunne bruges flere steder end i det land hvor de hører hjemme. Internationaliseringen har derfor også betydning for kvalitetssikring af de videregående uddannelser, ikke kun nationalt, men også regionalt og internationalt.

De videregående uddannelser i Danmark har gennem det sidste årti indrettet sig efter internationaliseringen. Især har man, som det er nødvendigt i et lille land som Danmark, haft et åbent og velpudset vindue til det internationale forsknings- og uddannelsesmiljø og udviklet mekanismer der sikrer balance mellem et voksende antal danske studerendes ophold i udlandet og udenlandske studerendes ophold ved danske uddannelsesinstitutioner.

Men også i årene der kommer, vil uddannelserne skulle tage fat på en række udfordringer som internationaliseringen medfører. Dette notat fremhæver særligt fire udfordringer som de videregående uddannelser står overfor:

For det første skal uddannelserne udbygge og styrke de initiativer der allerede er taget. Afsnit 2 beskriver status og udviklingsmulighederne på dette område.

For det andet skal Bologna-erklæringen implementeres. Erklæringen blev underskrevet af 27 europæiske lande i 1999. Den kan ses som en fælles reaktion på de nye udfordringer som videregående uddannelse i Europa står overfor. Bologna-erklæringen anbefaler at de europæiske lande arbejder for at deres videregående uddannelser bedre kan sammenlignes, og for at uddannelsernes konkurrencedygtighed forbedres. Afsnit 3 gennemgår Bologna-erklæringens målsætninger og implementering.

For det tredje er der på globalt plan stigende forventninger om at akademiske grader og uddannelsers niveau og kvalitet er internationalt sammenlignelige og genkendelige. Afsnit 4 beskriver nærmere disse tendenser der kan betegnes som det internationale akkrediteringsproblem.

For det fjerde er der en støt voksende eksport af uddannelser og grader fra lande som USA, Storbritannien og Australien i kombination med nye formidlingsformer for videregående uddannelse. Disse "transnationale uddannelser" udgør ikke i øjeblikket noget presserende problem i Danmark, men deres omfang vil utvivlsomt vokse i årene der kommer. Afsnit 5 handler om de transnationale uddannelser.

Endelig afrunder afsnit 6 notatets problemstillinger i forhold til kvalitetssikring.

Internationaliseringen af de videregående uddannelser er i vækst, i hvert fald målt i det antal institutioner og personer som er involveret i internationalisering. Fra primært at bestå af et større eller mindre antal udvekslingsaftaler inden for rammerne af EU's mobilitetsprogrammer har internationaliseringen i dag generelt fået en høj prioritet på det videregående uddannelsesområde og omfatter langt flere dimensioner end tidligere. Internationaliseringen integreres i stigende grad i de videregående uddannelser og smitter af, ikke blot på den enkelte studerendes uddannelsesforløb, men også på undervisernes hverdag, på pensum, ledelsen og den strategiske planlægning. Med stigningen i internationaliseringen vokser også behovet for at evaluere og udvikle kvaliteten af en institutions internationale aktiviteter.

Internationaliseringen af det videregående uddannelsesområde har flere formål: Den sigter bl.a. mod at øge de studerendes kendskab til fremmede kulturer og sprog og herigennem give dem en kompetence til at klare sig i en omverden som i stigende grad internationaliseres og på et arbejdsmarked hvis nationale grænser nedbrydes såvel fysisk som teknologisk. Endvidere skal det internationale samarbejde bidrage til at øge uddannelseskvaliteten gennem en udveksling af erfaringer.

Internationaliseringen på det videregående uddannelsesområde er karakteriseret ved at den ikke altid er igangsat eller udvikler sig som en systematisk proces. Tværtimod har internationale aktiviteter ofte en tilfældig baggrund, fx i underviseres personlige kontakter, ønsker fra studerende om at studere i udlandet eller udenlandske studerendes ønske om ophold på en dansk uddannelsesinstitution. Med udviklingen af de internationale initiativer er der også opstået et behov for en række støttefunktioner som er blevet etableret og udviklet løbende. Dermed omfatter internationalisering langt mere end udveksling af studerende og lærere, og i vurderingen af en institutions internationalisering er det derfor vigtigt at inddrage mange forskellige forhold som fx internationalisering af fagudbuddet og hele organiseringen af de internationale aktiviteter.

2.1 Undervisningsaktiviteter

Den internationale dimension i undervisningen kommer til udtryk dels gennem internationale samarbejdsaftaler, herunder udvekslingsaftaler og meritoverførselsaftaler, dels gennem internationalisering af undervisningen. Nedenfor gøres der kort status over de forskellige aktiviteter.

Udvekslingsaftaler for studerende og undervisere

Udveksling af studerende og undervisere foregår fortrinsvis inden for rammerne af udvekslingsprogrammer eller i forbindelse med aftaler indgået mellem to eller flere uddannelsesinstitutioner:

For det første kan udveksling finde sted via aftaler i EU-regi, fortrinsvis gennem SOCRATES-programmet. Den mest synlige del af SOKRATES-programmet er mobilitetsaktiviteter for undervisere og studerende hvor ECTS (European Credit Transfer System) indgår som en vigtig del, men væsentlige elementer er også fælles "degree programmes" og fælles curriculum udvikling.

For det andet giver de nationale kulturaftaler muligheder for udveksling med universiteter i de lande Danmark har indgået bilaterale kulturaftaler med. Disse aftaler tegner sig for et langt mindre antal studerende end aftalerne i EU-regi.

For det tredje kan underviserens netværk og kontakter i udlandet udnyttes til udvekslingsaftaler, og endelig kan studerende og lærere helt gå udenom de etablerede kontakter og selv arrangere udlandsophold. De mange forskellige muligheder for udveksling stiller krav til institutionernes internationaliseringsstrategi og administrative backup.

Når institutioner indgår i en samarbejdsaftale, er det væsentligt at fagudbuddet på de pågældende institutioner er relevant for begge parter ved fx at være fagligt overensstemmende eller ved at være komplementerende. Endvidere er det afgørende for udbyttet af udlandsophold at de valgte partnere tilbyder undervisning på samme faglige niveau som den pågældende danske uddannelse. Formålet er at sikre at de studerende som har været i udlandet, så vidt muligt har det samme niveau som de danske studerende. Omfanget af internationaliseringen vurderes ofte i forhold til hvor mange samarbejdsaftaler en uddannelsesinstitution har indgået, og hvor mange studerende og undervisere der udveksles. En succesfuld internationaliseringsproces er dog ikke nødvendigvis ensbetydende med et stort antal samarbejdspartnere. Kvaliteten af de enkelte samarbejdsforhold og dermed af de enkelte udlandsophold er mindst lige så afgørende. Her spiller fagudbud og organisering en vigtig rolle.

Meritoverførselsaftaler

En anden vigtig del af det internationale samarbejde drejer sig om udarbejdelsen af meritaftaler og aftaler om gensidig anerkendelse af akademiske grader. Meritoverførselsaftaler har stor betydning i forhold til de studerendes mulighed for at integrere et udlandsophold i deres uddannelsesforløb og dermed undgå at det fører til studietidsforlængelse. Meritoverførsel af udlandsophold er bl.a. blevet smidiggjort af ECTS-samarbejdet. Det fælles europæiske meritoverførselssystem ECTS omregner fags årsværk til ECTS-point og oversætter deltagerlandenes karakterer i henhold til ECTS-skalaen. Jo flere uddannelsesinstitutioner i Europa der deltager heri, jo lettere bliver det at tage stilling til meritoverførsel i forbindelse med konkrete udlandsophold. For at lette ECTS-samarbejdet er det afgørende at institutionerne afsætter midler til bl.a. udarbejdelse af informationsmateriale om ECTS og til oversættelse af studieplaner og eksamensbeviser.

Internationalisering af undervisningen

Internationalisering af fagudbuddet kan komme til udtryk på flere måder. Der kan eksempelvis udbydes fag der omhandler internationale emner, evt. i et komparativt perspektiv, tværfaglige områdestudier, fag der forbereder de studerende til specifikke job i udlandet eller fag som er tilrettelagt for udenlandske studerende. Internationalt orienterede undervisningsforløb stiller krav til undervisningen og den anvendte litteratur. Der skal anvendes udenlandsk litteratur hvis indhold har en international dimension og hvis eksempler har bred relevans i forhold til fagområdet. Brugen af udenlandsk litteratur i undervisningen kan generelt være fremmede for internationaliseringsprocessen, men den kan ikke opnås udelukkende herigennem. Internationalt orienterede undervisningsforløb stiller ligeledes nye krav til underviserne. De skal være i stand til at formidle undervisningen i et internationalt perspektiv og fx inddrage internationale eksempler i undervisningen. Hvis et uddannelsesforløb udbydes på et andet sprog end dansk, skal det pågældende sprog beherskes på et højt sprogligt og fagligt niveau. Det sker i stigende omfang at undervisningsforløb udbydes på andre sprog end dansk, typisk engelsk. Dette sker primært for at tiltrække udenlandske studerende til de danske uddannelser. Da de fleste udvekslingsprogrammer bygger på gensidighed, dvs. udsendelseslandet modtager lige så mange studerende som det sender ud, er det for et lille sprogområde som det danske af afgørende betydning at der udbydes fag på fremmedsprog. Fagudbuddets internationalisering kan også afhænge af brugen af internationale gæstelærere. Det er her væsentligt at gæsteforelæserne er på niveau og indgår i en sammenhæng med den øvrige undervisning. Sprogkurser for såvel danske som udenlandske studerende hører også med til internationalisering af fagudbuddet.

2.2 Organisatoriske forhold

Internationale undervisningsaktiviteter kan i det lange løb ikke stå alene. For at sikre målrettede og velfungerende internationale aktiviteter er det nødvendigt at uddannelsesinstitutionerne for det første udarbejder internationaliseringsstrategier som er bestemmende for de internationale aktiviteter, og for det andet etablerer et organisatorisk set-up der kan støtte internationaliseringsbestræbelserne. Det er ikke mindst på dette område at der er muligheder for at de danske videregående uddannelsesinstitutioner kan videreudvikle deres internationaliseringsaktiviteter.

En velfungerende internationalisering er afhængig af en gennemtænkt internationaliseringsstrategi der afspejler institutionsledelsens prioritering af internationaliseringen. Internationaliseringsstrategien skal tage hensyn til sikringen af kvaliteten i de internationalt orienterede uddannelsesaktiviteter og lægge vægt på koordineringen af og sammenhængen i de internationale aktiviteter. Internationaliseringsstrategien skal med andre ord ikke blot lægge vægt på at definere det overordnede formål med de internationale aktiviteter, men i lige så høj grad på at etablere konkrete organisatoriske tiltag som er nødvendige for at føre strategien ud i livet, fx gennem et internationalt kontor og studievejledning. I mange tilfælde vil det være nødvendigt at etablere organisatorisk backup både på centralt niveau når det gælder administrative forhold i forbindelse med internationale aktiviteter og på decentralt niveau med henblik på tilrettelæggelse og gennemførelse af internationale undervisningsaktiviteter.

En anden vigtig forudsætning for at internationaliseringen er velfungerende er at der afsættes tilstrækkelige ressourcer til de internationale aktiviteter, ikke alene i forbindelse med udvekslingsophold, men også til de administrative procedurer og udarbejdelse af pensum, studievejledninger og lignende på fremmedsprog.

2.3 Kvalitetssikring af internationaliseringen

I takt med at internationaliseringsaktiviteternes omfang øges, vokser behovet for at sikre at de har et højt kvalitetsniveau. Det kan både ske som en del af den organisatoriske udvikling på institutionerne og gennem inddragelse af eksterne parter.

Fra et kvalitetsudviklingsperspektiv er det på længere sigt ikke alene interessant at evaluere kvaliteten af de internationale aktiviteter, men også i hvilket omfang internationaliseringen bidrager til at højne uddannelseskvaliteten. Et højt kvalitetsniveau i de internationale aktiviteter er dog en afgørende forudsætning for at de kan have en positiv indvirkning på uddannelseskvaliteten generelt. Som konsekvens heraf er det i første omgang vigtigt fortsat at arbejde med at sikre kvaliteten af de internationale aktiviteter for på længere sigt at overveje hvordan man kan vurdere internationaliseringens påvirkning af kvaliteten på de videregående uddannelser.

På institutionerne kan sikringen af et højt kvalitetsniveau i de internationale aktiviteter ske gennem regelmæssige evalueringer dels af de internationale aktiviteter specifikt og dels af den administrative backup generelt. Institutionerne kan både gennemføre selvevalueringer og spørge brugerne af de internationale aktiviteter, primært de studerende, om deres erfaringer. De internationale aktiviteter foregår ofte på såvel centralt som decentralt niveau. Det er vigtigt at alle involverede parter bidrager til kvalitetsudviklingsaktiviteterne så disse mekanismer kan fungere som operationelle redskaber i udviklingen af internationaliseringen. Det er nødvendigt at evaluere de internationale aktiviteter i deres sammenhæng og inden for deres institutionelle rammer hvis institutionen ønsker at få et overblik over helheden i internationaliseringsbestræbelserne. En sådan samlet evaluering vil give den enkelte uddannelsesinstitution mulighed for at vurdere om prioriteringen på det internationale område er hensigtsmæssig.

Da en lang række af de internationale aktiviteter foregår i tæt samarbejde med udenlandske uddannelsesinstitutioner, kan de interne kvalitetssikringsmekanismer med fordel planlægges og gennemføres i et samarbejde med de mest centrale samarbejdspartnere for herigennem at øge erfaringsopsamlingen uddannelsesstederne imellem.

Ekstern evaluering af internationalisering kan begrundes med at det dels kan bidrage til at udvikle institutionernes internationaliseringsaktiviteter, og at det dels er en nærliggende følge af at internationalisering kommer til at udgøre et stadigt mere betydningsfuldt element i de vide-regående uddannelser. Udgangspunktet for enhver evaluering er de målsætninger som er defineret for den givne aktivitet. I forhold til de internationale aktiviteter vil det relevante udgangspunkt derfor være institutionens formulerede internationaliseringsstrategi og de målsætninger som er defineret for de internationale aktiviteter. Derudover kan en evaluering belyse hvordan internationaliseringen kommer til udtryk i institutionens øvrige aktiviteter. For at evaluere kvaliteten af de internationale aktiviteter i sammenhæng må evalueringen derfor inddrage såvel rammer og vilkår som de specifikke aktiviteter.

De procedurer som kan anvendes i forbindelse med evaluering af internationaliseringen, må tage højde for internationaliseringens karakteristika. Dvs. at evalueringstilgangen må tage hensyn til at internationaliseringen består af en række aktiviteter som tilsammen udgør den internationale dimension på en uddannelsesinstitution.

Internationaliseringen omfatter således en lang række aktiviteter som i stor udstrækning er indbyrdes afhængige, og som derfor skal planlægges, gennemføres og udvikles i en fælles sammenhæng for at internationaliseringen kan blive effektiv og vellykket. De danske uddannelsesinstitutioner er på nuværende tidspunkt i gang med en række internationaliseringsaktiviteter der dog formodentlig med fordel kan udbygges. Det gælder ikke mindst organisering og kvalitetssikring af internationaliseringsinitiativerne.

I de fleste europæiske lande har internationaliseringsdebatten taget fart igennem det seneste år. Årsagen til denne udvikling er hovedsageligt den erklæring der i juni 1999 i Bologna blev underskrevet af undervisningsministrene fra 27 europæiske lande. Den udtrykker en reel bestræbelse på at harmonisere det videregående uddannelsessystem i Europa. Dens overordnede mål er at skabe et "åbent europæisk rum" for videregående uddannelse hvor barrierer der hindrer studerendes, underviseres og forskeres frie mobilitet og samarbejde, er fjernet.

Bologna-erklæringens målsætninger

Bologna-erklæringen anbefaler at der etableres et sammenhængende og gennemskueligt system for videregående uddannelser i Europa. Dette skal styrke uddannelsesområdet og fremme det europæiske system for videregående uddannelse i resten af verden.

Med erklæringen forpligter landene sig til at samordne deres uddannelsespolitik for at opnå:

- gennemskuelighed og sammenlignelighed i dokumentationen af gennemførte studier
- mere ensartede uddannelsesstrukturer
- etablering af et fælles meritoverførselssystem
- eliminering af øvrige (eksterne) forhindringer for studerendes og underviseres frie bevægelighed
- udvidet samarbejde om evaluering og kvalitetssikring
- fremme af den europæiske dimension i uddannelserne
- indførelse af et uddannelsessystem baseret på to hovedniveauer – bachelor- og kandidatniveau.

Bologna-erklæringen er en opfølgning på Sorbonne-erklæringen der blev tiltrådt i maj 1998 af undervisningsministrene fra Frankrig, Italien, Storbritannien og Tyskland. Begge erklæringer er formuleret som en respons på generelle globale forandringer der har medført et behov for øget fleksibilitet og større konkurrencedygtighed inden for Europas videregående uddannelsessystemer. En væsentlig drivkraft i udarbejdelsen af erklæringerne har været en bekymring for Europas fremtidige rolle på det globale marked for vidensproduktion og vidensformidling hvor Europa har mistet terræn i forhold til specielt USA. Nye uddannelsesformer som fx transnational uddannelse, herunder franchising, har ligeledes betydet en øget international konkurrence inden for Europas grænser.

Bologna-erklæringen kan således ses som del af en udvikling hvor europæiske lande, stillet over for identiske eller parallelle uddannelsespolitiske udfordringer, kan inddrage europæiske erfaringer i udformningen af deres videregående uddannelsessystemer. I et større politisk perspektiv afspejler den en voksende opmærksomhed på behovet for at etablere et stærkere og mere integreret Europa, bl.a. på de intellektuelle, kulturelle, sociale, videnskabelige og teknologiske områder.

Fra erklæring til implementering

Erklæringens målsætning skal være nået senest år 2010. I denne forbindelse er der udarbejdet en struktur for opfølgningen:

- Der tilstræbes et samarbejde mellem de forskellige regeringer og de videregående uddannelsesinstitutioner.

- Undervisningsministrene har aftalt at mødes igen i Prag i maj 2001 sammen med repræsentanter fra videregående uddannelsesinstitutioner.
- Ministrene har udarbejdet en struktur for opfølgningen med et mandat til at forberede Prag-konferencen. Denne struktur er baseret på en "konsulentgruppe" bestående af repræsentanter fra hver af de 27 lande og en "opfølgningsgruppe" bestående af repræsentanter for hver af de lande der besidder formandskabet i perioden fra Bologna-konferencen til Prag-konferencen (Finland, Portugal, Frankrig, Sverige) samt repræsentanter for den Tjekkiske Republik, den Europæiske Kommission samt de europæiske universitetsorganisationer Association of European Universities (CRE) og Confederation of EU Rectors' Conferences (CEURC).
- Opfølgningsarbejdet foregår både på europæisk, nationalt og institutionelt niveau. Erklæringen understreger at etableringen af et "europæisk rum" for videregående uddannelse kræver konstant støtte, supervision og tilpasning til skiftende behov:

En række undersøgelser og kortlægninger er under udarbejdelse. De afdækker transnational uddannelse, akkreditering, pointsystemer, kvalitetssikring m.m. og skal forberede de næste trin i implementeringen af erklæringen. Det nye netværk European Network of Quality Assurance (ENQA) kan få en særlig rolle. Netværket har sin baggrund i en EU-ministerrådsbeslutning fra november 1998 om at skabe et netværk der kan fremme samarbejde mellem og øge gennemsækeligheden i de enkelte medlemslandes nationale evalueringssystemer. Medlemmerne er repræsentanter for medlemslandenes undervisningsministerier, evalueringsorganisationer og de europæiske universitetsorganisationer. Netværkets styringsgruppe har som en væsentlig del af sit arbejdsprogram til opgave at formulere en platform for arbejdet inden for Bologna-processen.

Der planlægges en række reformer i de enkelte lande inden for relevante områder i deres videregående uddannelsessystemer. I flere europæiske lande er der allerede blevet introduceret parallelle reformer. Reformerne signalerer en generel bevægelse mod kortere studier, to-grads systemer (bachelor og kandidat), pointsystemer, ekstern evaluering samt mere autonomi og ansvarlighed til de enkelte uddannelsesinstitutioner.

Implikationerne af Bologna-processen skal løbende diskuteres af individuelle universiteter og videregående uddannelsesnetværk og -organisationer i deres respektive lande eller inden for deres fagområde eller institutionsform.

Bologna-processen er, som det fremgår, i særlig grad en katalysator for den hurtige udvikling i internationaliseringsdebatten. Problemet med Bologna-processen kan blive at den med høj hastighed fører deltagerne frem mod beslutninger om fælles europæiske løsninger som der reelt er mindre konkret dækning for i medlemslandene.

4 International akkreditering

Behovet for at kunne bestemme kvaliteten af en uddannelse under internationalt sammenlignelige og forståelige vilkår er i høj grad begrundelsen for international akkreditering. Begrebet akkreditering defineres almindeligvis som den proces hvorved det vurderes om en uddannelse eller institution lever op til bestemte foruddefinerede kvalitetskriterier. Mange lande har veludviklede akkrediteringssystemer, men problemet er at disse kun er anerkendte i deres nationale sammenhæng. Derudover er det et problem at mange andre lande har systematiske eksterne evalueringssystemer på plads, men at disse ikke fungerer som deciderede akkrediteringsinstrumenter, blandt andet fordi kvalitetsvurderingens primære grundlag ikke er uddannelsernes standardopfyldelse, men uddannelsernes opfyldelse af egne målsætninger.

Et godt eksempel på denne problematik er den henvendelse som flere vesteuropæiske undervisningsministerier i 1997 modtog fra den amerikanske National Committee on Foreign Medical Education and Accreditation der tilkendegav at lægeuddannelserne i de pågældende europæiske lande ikke ville kunne anerkendes af USA med mindre det kunne dokumenteres at der i landene var etableret et akkrediteringssystem. Problemet blev for Danmarks vedkommende løst efter at det med noget besvær lykkedes at overbevise National Committee on Foreign Medical Education and Accreditation om at Evalueringcenterets evalueringsmetode indeholdt aspekter af akkreditering. For det hævdede hollandske evalueringssystem var en toårig indsats nødvendig før amerikansk accept forelå.

Det må forventes at de kommende år medfører en øget interesse for at danske videregående uddannelser internationalt kan anerkendes og markedsføres efter deres påviselige standard. Nogle danske universiteter har allerede markeret denne interesse. Eksempelvis har Handelshøjskolen i København været genstand for både en undersøgelse i CRE-regi og en EQUIS-akkreditering. EQUIS (European Quality Improvement System) er et internationalt system der anvendes til strategisk audit og akkreditering af business schools.

Der kan opstilles flere relevante strategier der kan imødekomme en dansk interesse i akkrediteringer der fremmer uddannelsernes internationale synlighed og gennemskuelighed.

Akkreditering i Danmark

For det første kan der etableres et egentligt akkrediteringssystem i Danmark. Evalueringcenteret pegede i 1998 i notatet *Ind i fremtiden* på implikationerne heri. Danmarks Evalueringsinstitut har allerede gjort sig en række erfaringer på området med udviklingen af proceduren for vurdering af private uddannelsers SU-godkendelse idet denne procedure teknisk set er en akkreditering.

Støtte til udvikling af regionale akkrediteringssystemer

For det andet kan Danmark støtte udviklingen af regionale akkrediteringssystemer. Visse europæiske lande har på det seneste udvist stor initiativlyst i så henseende. Storbritannien, Tyskland og Holland arbejder således på et fælles udspil uden at det endnu er klart om det helt er erkendt i de pågældende lande hvad manøveren ud over det retoriske egentlig går ud på. CRE har også i flere sammenhænge argumenteret for et fælles europæisk akkrediteringssystem. Efter undervisningsministrenes møde i Tampere i efteråret 1999 er der tilsyneladende kommet endnu mere og fælles bevægelse. Men under alle omstændigheder er det vigtigt at Danmark kun deltager i en sådan udvikling hvis det kan foregå med den troværdighed det giver allerede at være i gang nationalt. Danmarks placering og indflydelse i den europæiske evalueringsvirkelighed har som indlysende forudsætning haft at vi deltager med status som et af de allerførste "etablerede" evalueringssystemer.

Accept af professionelle organisationers akkrediteringssystemer

En tredje mulighed er større accept af de professionelle organisationers akkrediteringssystemer. Det mest kendte og operationelle af disse er ABET-systemet på ingeniørområdet. På samme område er der senest indgået den såkaldte Washington Accord hvor professionelle akkrediteringsbureauer i en række lande har indgået en aftale der omfatter fælles retningslinier for hvad der konstituerer god kvalitet i ingeniøruddannelserne. Aftalen er indgået af organisationer fra USA, Australien, Canada, Irland, Storbritannien, New Zealand, Sydafrika og Hong Kong. De overordnede principper for samarbejdet er:

- at de kriterier, politikker og procedurer der anvendes af akkrediteringsbureauerne er sammenlignelige
- at akkrediteringsresultater accepteres gensidigt af alle de bureauer der er omfattet af samarbejdet
- at bureauerne udveksler information om akkrediteringskriterier, systemer, manualer m.v.
- at bureauerne inviteres til at deltage i hinandens akkrediteringer.

En international akkreditering

En fjerde mulighed er en egentlig international akkreditering. Denne mulighed nævnes for en god ordens skyld, men er meget lidt tiltrækkende i hvert fald som den kraftigt markedsføres af The Global Alliance for Transnational Education (GATE).

GATE, der blev etableret i 1995, er en privat organisation der mod betaling tilbyder at kvalitetsvurdere videregående uddannelser på tværs af landegrænser. Hvis en uddannelse består en "GATE Certification Process", får uddannelsen en såkaldt GATE-certificering hvilket er et internationalt anerkendt stempel på at kvaliteten er i orden.

En GATE Certification Process består af:

1. En definition af hvad der konstituerer god kvalitet i uddannelsen.
2. En selvevaluering udarbejdet af uddannelsesinstitutionen.
3. Et ekspertbesøg på institutionen.
4. En GATE-certificering hvis kvaliteten og niveauet i uddannelsen er på et bestemt niveau.

Som det kan ses, adskiller GATE-proceduren sig ikke væsentligt fra hævdunden evalueringsmetode sådan som denne praktiseres af blandt andet Danmarks Evalueringsinstitut og dets europæiske søsterinstitutioner. Problemerne er imidlertid flere. For det første er der ingen sikkerhed for kvaliteten af den ekspertise der anvendes af GATE. For det andet lægges der kriterier til grund for kvalitetsvurderingen hvis konsistens og relevans ikke er synderlig gennemskuelige. Endelig er GATE særdeles markedsbevidst og derfor i sidste instans for afhængig af "køberinteressen" først og fremmest i 3. verdens lande.

Meta-akkreditering

En femte mulighed er meta-akkreditering. Meta-akkrediteringen har flere fortalere i den internationale debat som den fx føres inden for rammerne af International Network of Quality Assurance Agencies in Higher Education (INQAAHE). Sigtepunktet er en ramme for international anerkendelse af at nationale kvalitetssikringssystemer fungerer på et acceptabelt procedureniveau. Med en sådan international ramme kan der skabes sikkerhed for at resultaterne af evaluering af de pågældende nationale uddannelser og institutioners kvalitet kan anerkendes af de internationale partnere.

De ovennævnte muligheder kunne fx i en dansk sammenhæng give sig udtryk i en kombination af den første og femte mulighed. Det vil sige at der i Danmark etableres et nationalt akkrediteringssystem samtidig med at der regionalt europæisk eller internationalt etableres et system der på metaniveau kan anerkende/akkreditere det danske system som pålideligt ud fra en international standard for akkrediteringsvirksomhed.

5 Transnational uddannelse

I løbet af de seneste år er der også sket en væsentlig vækst inden for det der kaldes "new means of delivery" af videregående uddannelser. Dette område inkluderer bl.a. "distance learning" der enten er knyttet til en lokal partner eller leveres on-line til de studerende, etablering af fakulteter ("branch campuses") og "franchise" arrangementer. I mange tilfælde er der tale om transnational uddannelse hvor videregående uddannelser leveres på tværs af nationale grænser og dermed går på tværs af de traditionelle videregående uddannelsessystemer (dvs. fra en udbyderinstitution i udlandet til en lokal aftager).

De nye uddannelsesformer er tæt forbundet med kommunikationsteknologien: Informationsteknologiens store kapacitet, specielt Internettet, gør det muligt at imødekomme det voksende behov for adgang til uddannelse, behovet for mobilitet m.v.

Udbydere af de nye uddannelsesformer er som oftest uddannelsesinstitutioner, men også tele-, kabel- og satellitselskaber, forlag og virtuelle skoler er begyndt at udbyde uddannelse. "E-universiteter" udvikles både af offentlige og private organisationer. Programudbuddet varierer efter lokale behov, men koncentrerer sig dog ofte inden for fagområder som business og management, jura, informationsteknologi, design, ingeniørarbejde, kommunikation og formidling. Der udbydes programmer på alle niveauer – lige fra adgangsgivende niveauer til overbygningsniveau. På trods af manglende dokumentation tyder alt på at et betydeligt antal studerende vælger transnationale uddannelser, og at tallet er stigende. Fx er transnationale uddannelser meget efterspurgt i bl.a. Kina, Japan, Malaysia, Singapore og Vietnam, men også i Europa er der en stigende interesse for dem.

Begrebet transnational uddannelse

Der er ingen entydig definition af transnational uddannelse, men en gængs international opdeling anvender følgende kategorier:

- *Branch campuses*: En institution etablerer afdelinger i et andet land med henblik på at udbyde uddannelse til studerende.
- *Franchises*: En institution (A) tillader at en anden institution (B) udbyder A's uddannelse til studerende i B's land.
- *Twining*: Aftaler mellem uddannelsesinstitutioner i forskellige lande om at udbyde fælles uddannelser.
- *Distance education programmes*: Fjernundervisning.

Det karakteristiske for de nye udbydelsesformer er at uddannelsesmulighederne tilpasses til de studerendes behov geografisk, strukturelt m.v. For mange studerende kan transnationale uddannelser være løsningen på manglende adgang til nationale uddannelser. Således benytter en del lande sig af transnational uddannelse i mangel på tilstrækkelige nationale uddannelsesinstitutioner.

Den nye måde at lære på betyder en større fleksibilitet for de studerende der i højere grad selv kan tilrettelægge deres studieforbøb og tilpasse det til deres specifikke behov fagligt såvel som socialt. På grund af den lette adgang og den fleksible struktur kan on-line uddannelse imødekomme en række krav om heterogen faglig kompetence, livslang læring, social ansvarlighed etc. Dermed kan udviklingen på længere sigt føre til en omfattende restrukturering af videregående uddannelse og måden hvorpå den leveres.

De transnationale uddannelsesformer drives i høj grad frem af et økonomisk rationale. Således har der gennem de seneste år internationalt set været en øget tendens til at udenlandske uddannelsesinstitutioner slår sig ned i andre lande og udbyder uddannelse, og for lande som USA, Storbritannien og Australien har uddannelse udviklet sig til at være en vigtig eksportvare.

USA's indtjening på eksport af uddannelse blev i 1998 anslået til at være 7 milliarder US\$ mens Australiens anslåede indtjening var 3 milliarder US\$, og meget tyder på at markedet for transnational uddannelse bliver endnu større i de kommende år. Det gælder også i Danmark hvor udenlandske uddannelsesinstitutioner allerede udbyder forskellige former for uddannelse. For eksempel er det på en række handelsskoler muligt at opnå (engelske) bachelorgrader ved at følge kurser der organiseres af engelske udbydere. Arrangementet modsvarer det der betegnes franchising.

De nye udbydelsesformer har imidlertid medført en del bekymring vedrørende sikring af undervisningskvalitet og standarden af de kvalifikationer de studerende opnår på disse uddannelser. Ud fra et brugersynspunkt er der derfor behov for et formelt kvalitetsstempel af udefrakommende uddannelser, så brugere af transnational uddannelse sikres et rimeligt uddannelsesniveau. Dertil kommer at det uddannelsespolitiske vil være vigtigt at undgå en situation hvor der i Danmark pludselig forekommer et ukontrolleret udbud af fx forskellige bachelorgrader der i værste fald underbyder og dermed udhuler vores egen bachelorgrads niveau.

Som en erkendelse af disse forskellige problemfelter er der i de seneste år blevet taget en række initiativer til international kvalitetssikring, dels af udenforstående instanser og dels af udbydere og aftagerne selv.

- I 1998 blev der således nedsat en arbejdsgruppe (Working Group on Transnational Education) under UNESCO og Europarådet der skulle udvikle en "Code of Good Practice in the Provision of Transnational Education". Kodeksen, der endnu ikke er færdigudarbejdet, inkluderer en række principper der bør respekteres af de involverede institutioner i transnationale arrangementer.
- Udbydere: Tilsvarende kodeks og lignende instrumenter er udviklet og implementeret af nogle af de største "uddannelseseksportører". Blandt disse eksportører er der en del der aktivt fører kontrol med hvorvidt de udstukne retningslinier overholdes af de involverede institutioner. Dette gøres gennem akkreditering på fjerndistance eller kombineret med lokal inspektion af de pågældende uddannelser.
- Aftagere: Myndighederne i en del aftagerlande har indført lovgivning på området ud fra en generel bekymring over uddannelsernes kvalitet og standard. Det kræves bl.a. at udenlandske udbydere skal registreres eller på anden måde godkendes af de lokale evalueringsinstanser eller undervisningsministerium.

Selvom transnational uddannelse er et voksende internationalt fænomen, er der foreløbig kun få eksempler på at disse konkret kvalitetssikres på samme måde og på samme niveau som det efterhånden er udbredt for nationale uddannelser. Nedenfor beskrives kort to konkrete eksempler på vurderingsprocedurer med henholdsvis Storbritannien som eksempel på et stort udbyderland og Hong Kong som eksempel på en stor aftager af udenlandske uddannelser.

Storbritannien

I 1996 besøgte den britiske nationale evalueringsorganisation Quality Assurance Agency (QAA) 20 oversøiske uddannelsesinstitutioner der udbød britiske uddannelser for britiske uddannelsesinstitutioner. Disse besøg resulterede i en publiceret kodeks formuleret som et værktøj hvormed institutioner der udbyder uddannelse i et andet land kan sikre at kvaliteten og niveauet i uddannelserne og graderne korrelerer med niveauet i hjemlandet.

I kodeksen opstilles kvalitetskriterier for følgende områder:

- udvælgelse af den institution i udlandet der skal udbyde uddannelserne
- indgåelse af skriftlige aftaler med institutionen i udlandet
- sikring af niveauet og kvaliteten i uddannelser og grader
- afstemning af karaktersystemet i det pågældende land med moderlandets
- procedurer for ekstern censur
- udfærdigelse af eksamensbeviser
- markedsføring og information til de studerende.

Hong Kong

Mens Storbritanniens strategi tager udgangspunkt i at det er de udbydende institutioner der har ansvaret for at sikre kvaliteten i deres produkter, er Hong Kong internationalt det første eksempel på et land der som modtagerland har etableret et velfungerende system til at sikre kvaliteten af udenlandske uddannelser i landet.

I 1997 blev der udbudt næsten 500 uddannelser i Hong Kong af udenlandske udbydere, og som en konsekvens af at regeringen berettiget var bekymret for den gennemsnitlige kvalitet i disse uddannelser, vedtog de lokale myndigheder en lov der forbyder udenlandske uddannelsesinstitutioner at udbyde uddannelse fra og med bachelorniveau med mindre de opnår tilladelse hertil. Tilladelsen forudsætter en positiv vurdering af Hong Kong Council for Academic Accreditation (HKCAA) ud fra en række nøje udformede kriterier. Eksempelvis kræves der dokumentation for at

- uddannelserne i moderinstitutionen er evalueret af eksterne evalueringsorganisationer
- der er etableret mekanismer til at sikre at de uddannelser der udbydes i datterinstitutionen i udlandet, har samme niveau som dem der udbydes i moderinstitutionen
- de studerende der optages på uddannelsen, har samme adgangsforudsætninger som dem der kræves i moderinstitutionen
- underviserne har faglige kvalifikationer som modsvarer dem der gælder i moderinstitutionen
- der findes klare, systematiske procedurer for moderinstitutionens tilsyn med datterinstitutionen.

Det skal for en god ordens skyld nævnes at direktøren for Danmarks Evalueringsinstitut som medlem af HKCAA har deltaget aktivt i udviklingen af ovennævnte procedurer om hvilke der derfor forefindes et større materiale på instituttet.

Transnationale uddannelser har endnu kun et beskedent omfang i Danmark i forhold til andre europæiske lande. Det er imidlertid rimeligt at antage at der er tale om et kommende storimportområde. Dels er der i det nærliggende storekøbstørland, Storbritannien, voksende konkurrence i de traditionelle eksportområder og derfor behov for at finde nye markeder. Dels vil en kommende opblødning i bachelorbegrebet (professionsbachelor) formodentlig skabe stor interesse herhjemme for at opnå en bachelorgrad enten på erhvervsskolerne eller som private uddannelser. Det kunne derfor overvejes nu at tage skridt til at opbygge en dansk godkendelsesprocedure hvor Hong Kong-modellen kunne være et godt udgangspunkt.

Udviklingen inden for de videregående uddannelser betyder nye udfordringer for kvalitetssikring. De udfordringer og problematikker der er blevet beskrevet ovenfor, illustrerer to parallelle tendenser:

Det drejer sig for det første om *kvalitetssikring af internationaliseringen*. På grund af nye udbudelsesformer inden for det videregående uddannelsesområde (transnationale uddannelser) er der i stigende grad behov for en national kvalitetssikring af internationaliseringen. For at opnå dette er der dels taget initiativer til at udvikle specifikke metoder til kvalitetssikring af internationalisering, dels er der taget initiativer til at fremme dialogen mellem forskellige evalueringsaktører og institutioner.

For det andet er der tale om *internationalisering af kvalitetssikring*. Der sker en stigende internationalisering af den nationale kvalitetssikring for at sikre international anerkendelse af nationale uddannelser. Dette kommer til udtryk i et øget samarbejde imellem landene, blandt andet i form af udveksling af information og erfaring, brug af udenlandske eksperter i evalueringspaneler, samarbejde i EU-projekter samt etablering af europæiske og internationale netværk. Men derudover er der også initiativer på banen der sigter mod dannelse af evalueringsorganisationer over nationalt niveau.

Etableringen af The European Quality Network (ENQA) er foreløbig et godt europæisk bud på rammen for et samarbejde der kan bidrage til at skabe gode løsninger på de nye internationaliseringsvilkår. Det er derfor en målsætning for netværket i det kommende år at fremme forståelsen for de mange aspekter af internationaliseringsproblematikken og at få udvekslet relevante erfaringer mellem medlemmerne. Målsætningen er derimod ikke at tilstræbe hverken harmonisering eller egentlige regionale kvalitetssikringsinstitutioner.